

GÂNDIREA LATERALĂ – DE LA TEORIE, LA APLICAȚII ÎN GRĂDINIȚĂ EFECȚE ASUPRA DEZVOLTĂRII COPILULUI

Profesor învățământ preșcolar: Chihaia Paula
Școala Gimnazială Bogdănești/ GPN Nr.1 Bogdănești

Gândirea este unul dintre procesele psihice umane esențiale, iar orice progres sau realizare înregistrată până acum se datorează acesteia. Gândirea este definită ca fiind „o succesiune de operații, care duc la dezvoltarea unor aspecte importante ale realității și la rezolvarea unor probleme”. Oamenii nu gândesc la fel, ei caută idei/soluții diferite pentru rezolvarea problemelor. De aceea, de-a lungul timpului, s-a vorbit de existența mai multor tipuri și moduri de gândire. Un astfel de tip de gândire este gândirea laterală.

Gândirea laterală este un concept teoretic și practic definit de Edward de Bono în urmă cu câteva decenii. Scopul a fost acela de a înlocui sau completa gândirea verticală și de a da o altă perspectivă gândirii, prin raționamentul său direct și abordarea critică a ideilor. Autorul definește gândirea laterală ca fiind „procesul prin care folosim informațiile pentru a stimula creativitatea” sau „gândirea laterală este doar o parte din gândirea logică” (De Bono, 1970), iar conform altor autori aceasta este sinonimă cu creativitatea practică.

La școală accentul cade pe gândirea verticală, care este eficientă, însă imperfectă. Aceasta devine eficientă dacă i se adaugă calitățile gândirii creative, lucru care a început deja să se întâmple în unele școli. Nu există metode clare care să ducă la stimularea gândirii laterale, aceasta putându-se dezvolta prin exercițiu. La fel ca și adulții, și copiii pot învăța prin exercițiu cum să gândească într-o manieră productivă. Antrenarea gândirii creative este un proces care trebuie început de la o vârstă cât mai mică, pentru ca mai târziu, să poată fi folosită cu succes. La grădiniță poate fi dezvoltat acest tip de gândire, deoarece copilul este înconjurat de copii de aceeași vârstă și desfășoară activități prin mijloace diverse. În momentul în care copiii învață cum să gândească creativ, își îmbunătățesc capacitatea intelectuală. După cum se poate observa din cele enumerate mai sus, gândirea laterală nu este un „sistem magic, apărut din senin”, aceasta fiind utilizată dintotdeauna de oameni pentru a obține rezultatele dorite (De Bono, 1970).

Între gândirea laterală și cea pe verticală există anumite diferențe. Astfel, gândirea verticală este selectivă (trebuie să alegem soluția pe care o considerăm cea mai bună), are nevoie de o anumită direcție pentru a înainta, se bazează pe analiză, înaintează pas cu pas (secvențială), fiecare pas făcut trebuie să fie corect pentru a ajunge la o concluzie corectă, înlătură ceea ce nu este important, iar clasificările și etichetele sunt fixe. În timp ce gândirea laterală este generativă (generează cât mai multe abordări, care duc la alegerea mai multor soluții), provocatoare (te îndeamnă să găsești cât mai multe soluții la problema dată/apărută), face salturi - golurile rămase fiind completate mai târziu. În cazul gândirii laterale nu există negații, nu se fac etichetări și nu se critică răspunsurile primite, orice răspuns primit este considerat corect, fiecare având dreptul la o opinie. De asemenea, folosind gândirea laterală ajungem să privim cu totul altfel lucruri pe care le-am privit întotdeauna în același fel sau altfel spus „sparge barierele conceptuale ale vechilor idei” (De Bono, 1970). Avantajul gândirii laterale este că ne oferă mai multe soluții decât gândirea logică. Atât generarea unor idei noi cât și eliberarea de vechile idei sunt aspecte specifice gândirii laterale. Dacă studiem cu atenție diferențele enumerate mai sus dintre gândirea verticală și cea laterală putem trage concluzia că ambele sunt necesare și complementare. Totuși pentru a fi mai eficientă, gândirii verticale trebuie să îi mai adăugăm creativitate.

Gândirea laterală este strâns legată de creativitate. Totuși între aceste două concepte există o diferență: cu ajutorul creativității se prezintă un rezultat, în timp ce în cadrul gândirii laterale se prezintă un proces. De Bono (2018) consideră că „un rezultat nu poate fi decât admirat, însă un proces poate fi învățat pentru a fi apoi folosit”. Atât gândirea laterală, cât și creativitatea pot fi inoculate și dezvoltate în timp, având în vedere un tip corect de formare și o serie de oportunități oferite de către părinți și profesori.

Creativitatea a fost definită și studiată de mulți cercetători. Bejat (1971) înțelege prin creativitate „capacitatea gândirii umane de a găsi soluții noi, de a da naștere unor idei sau unor lucruri necunoscute anterior (cel puțin pentru individ)”, iar Roșca (1972) consideră că prin ajutorul acesteia se „realizează un produs nou și valoros” fie prin descoperire (în știință), fie prin creare (în artă, literatură). Însuși De Bono (2018) afirmă că „creativitatea este fără îndoială cea mai importantă resursă umană” și fără creativitate „nu ar exista nici un progres și vom repeta mereu aceleași tipare”. După cum se poate observa din definițiile de mai sus, creativitatea este strâns legată de gândirea laterală. Jisa (2011) consideră că creativitatea este caracteristică tuturor oamenilor de orice profesie și vârstă, fiind utilizată pentru a înlătura barierele dintre ideile vechi și ideile noi.

Creativitatea reprezintă pilonul principal al educației, fără de care procesul didactic nu s-ar putea desfășura. Creativitatea copiilor a fost studiată printre alții și de către Torrance. Studiile efectuate de către acesta au scos în evidență prezența acestei calități la copii până la vârsta de 9 ani, datorită lipsei cenzurilor interne și a spontaneității. Tot acesta consideră că între 9-12 ani are loc o stagnare a creativității, de la 12-17 ani apare o perioadă de creștere, fiind urmată de o perioadă de scădere. În schimb, psihologii români Schiopu și Gîrboveanu au identificat o scădere a creativității la vârsta de 6-7 ani, cauza fiind cerințele excesive ale vieții școlare.

Creativitatea se manifestă la copii încă de când sunt mici. Observăm că bebelușii manipulează diverse jucării, explorează spațiul în care locuiesc, își descoperă corpul, testează o multitudine de lucruri și chiar rezolvă probleme.

Potrivit lui Fox și Schirmacher (2015) preșcolarii demonstrează o atitudine creativă când:

- încearcă idei noi și moduri diferite de a rezolva lucrurile;
- manipulează și transformă ideile și materialele;
- împing limitele și explorează posibilitățile;
- adresează întrebări sau acceptă diverse provocări;
- rezolvă probleme.

Tot potrivit aceluși autori, Fox și Schirmacher (2015), pentru a-și dezvolta gândirea creativă atât la școală cât și acasă preșcolarii au nevoie spațiu și timp. Spațiul trebuie să fie cât mai mare pentru a le permite copiilor să așeze materialele cum doresc. Preocuparea excesivă a unora dintre părinți pentru curățenie și ordine inhibă creativitatea copiilor. De asemenea este important să le oferim copiilor jucării și materiale pe care să le folosească și să le transforme cum doresc ei. De exemplu apa, nisipul, piesele de construcție, plastilina sunt folosite de către preșcolari în diverse moduri în funcție de gândirea creativă. Climatul psihologic este de asemenea important în dezvoltarea gândirii creative. Așadar, preșcolarii crescuți într-un mediu psihologic bazat pe încredere și respect au curajul să acționeze fără a le fi teamă de critici, respingere, eșec. Chiar dacă sunt copiii aceștia au dreptul să facă alegeri și să ia decizii.

Bocoș (2002) susținea că copilul creativ „realizează demersuri critice și creative, depune eforturi proprii înscrise în schimburi sociale, în scopul accederii la noua cunoaștere”. Astfel pentru dezvoltarea creativității preșcolariilor trebuie să folosim metode diverse, în cadrul cărora să se îmbine activități de învățare și de muncă independentă, cu activități de cooperare și de muncă în grup. Utilizarea unei metodologii variate duce la dezvoltarea gândirii laterale și implicit la dezvoltarea copilului. La grădiniță, în cazul îndeplinirii unor sarcini variate precum rezolvarea de probleme, preșcolarii expun idei multiple și variate, aspect care îi ajută să se autodescoapere. Rolul

cadrele didactice este acela de a-i oferi preșcolarului șansa să se implice în activități variate menite să-i alimenteze setea de nou și cunoaștere.

În dezvoltarea gândirii laterale, implicit a creativității la preșcolari putem utiliza diverse tipuri de materiale. Dintre acestea enumerăm materialele vizuale care pot cuprinde desene, cartonașe cu diverse forme geometrice; materiale verbale care pot fi scrise, vorbite sau înregistrate. Însă cele mai elocvente pentru dezvoltarea creativității sunt poveștile și materialele de tip problemă. Preșcolarii sunt captivați de povești de aceea este foarte ușor să se transpună în pielea personajelor, să inventeze diverse povești sau chiar să găsească un alt final. Materialele de tip problemă/întrebările de tip problemă pot fi folosite pentru a stimula creativitatea preșcolarilor în orice domeniu de activitate, începând cu științe și terminând cu cel estetic și creativ. În general, la preșcolari creativitatea se dezvoltă mai ușor dacă se utilizează materiale vizuale, deoarece un „copil va încerca întotdeauna să exprime ceva prin imagini” (De Bono, 1970).

Dezvoltarea gândirii laterale depinde de cât de creativi suntem. Astfel gândirea laterală se dezvoltă diferit de la o persoană la alta depinzând de anumite aspecte. Un prim aspect este legat de durata limitată a atenției, existând persoane care se pot concentra mai mult asupra unei teme, dar și persoane care nu reușesc să își mențină atenția concentrată o perioadă îndelungată. Acest aspect poate fi remarcat și în cazul preșcolarilor, unii dintre ei își mențin atenția concentrată asupra unui subiect o perioadă mai lungă de timp, în timp ce alții se concentrează mai greu. Un alt aspect este ritmul în care primim informațiile, ritm care uneori poate fi mai rapid, iar alteori mai lent. Ca și în cazul de mai sus acest aspect depinde foarte mult de capacitatea de concentrare și de creativitatea fiecăruia. Însă indiferent de cât de dezvoltată este gândirea laterală la preșcolari, noi ca și cadre didactice trebuie să fim deschiși, creativi și să acceptăm că fiecare copil este unic și se dezvoltă în ritm propriu.

Chiar dacă gândirea creativă la preșcolari poate fi îmbunătățită, există și anumite bariere. Una dintre acestea este inhibiția (teama de a greși și teama de eșec) care împiedică dezvoltarea creativității. Există credința că înlăturarea inhibiției este suficientă pentru ca o persoană să devină creativă. De aceea este important să încurajăm preșcolarii să răspundă și să coopereze cu ceilalți colegi în desfășurarea activităților pentru a înlătura teama de eșec. O altă barieră întâlnită este critica nejustificată, fie din partea cadrului didactic, fie din partea colegilor. Alte bariere care stau în calea dezvoltării gândirii laterale sunt luarea în derâdere, teama de a nu fi înțeles, conformismul de grup. Aceste manifestări sunt periculoase pentru orice colectiv sau grup social, nu doar pentru preșcolari.

Abordarea integrată a activităților desfășurate cu preșcolarii duce de asemenea la dezvoltarea gândirii laterale. Activitățile integrate oferă preșcolarilor oportunități de comunicare, de găsit soluții, pe scurt, dezvoltarea și practicarea gândirii laterale (critice).

În cadrul gândirii laterale trebuie să acceptăm orice variantă de răspuns primită de la preșcolari ca fiind corectă. De cele mai multe ori suntem surprinși de corectitudinea și originalitatea răspunsurilor date de către aceștia (încearcă întotdeauna să găsească cât mai multe variante bune pentru rezolvarea unei singure probleme). Așadar libertatea de gândire și de exprimare este deci crucială pentru dezvoltarea abilităților de gândire creativă și laterală. În general preșcolarii se bazează pe curajul de a spune întotdeauna ce gândesc și pun la îndoială tot ceea ce îi înconjoară.

Copiii cu o gândire laterală dezvoltată sunt inteligenți, creativi și agili din punct de vedere mental, deoarece pot găsi cu ușurință soluții neconvenționale, eficiente și orientate spre rezultate la orice problemă complexă.

În concluzie, gândirea laterală este un instrument foarte puternic care le permite copiilor să gândească și să acționeze în afara tiparelor obișnuite. Cel mai important beneficiu al gândirii laterale, esențial în viața de zi cu zi, este capacitatea copiilor de a găsi soluții la orice problemă complexă, superioare oricăror altor soluții ce pot exista.

Bibliografie:

- BEJAT, Marian – *Talent, inteligență și creativitate*, Editura Științifică, București, 1971;
- BELLANIMA.RO – *Gândirea laterală în dezvoltarea creativității*;
- BOCOȘ, Mușata – *Instruire interactivă. Repere pentru reflecție și acțiune*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002;
- DE BONO, Edward – *Gândirea laterală*, Editura Curtea Veche Publishing, București, 2018;
- DE BONO, Edward – *Lateral thinking. A textbook of creativity*, Editura Penguin Books, Londra, 1970;
- ENGLEBRIGHT FOX, Jill, SCHIRRMACHER, Robert – *Art and creative development for young children*, Editura Cengage Learning, USA, 2015;
- JISA, Simona – *Lateral thinking in the FSP Classroom*, Editura U. T. Press;
- MAIER, Monica – *Rolul abordării integrate în dezvoltarea gândirii critice*, Buletin Științific, Seria A, vol. XXVI, Baia Mare, 2017;
- ROȘCA, Alexandru – *Creativitatea*, Editura Enciclopedică Română, București, 1972.